

І. І. Ліпатов

СТРУКТУРА СИСТЕМИ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ФОРМУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

Визначено зміст, мету, завдання, напрями морально-психологічного забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу, захисні заходи за напрямками забезпечення, взаємодіючі сили та засоби, проблемні питання. Запропоновано структуру системи морально-психологічного забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців формувань Національної гвардії України та населення під час проведення спеціальних операцій.

Ключові слова: інформаційно-психологічна безпека, забезпечення інформаційно-психологічної безпеки, негативний інформаційно-психологічний вплив, захисні заходи.

Постановка проблеми. В останні роки питання інформаційної безпеки та ролі інформаційно-психологічного впливу стають дедалі актуальнішими у наукових дослідженнях. У сучасних умовах істотно зросли можливості впливу на стан національної безпеки країни несилдовими методами, що зумовлено високим рівнем розвитку новітніх інформаційних технологій.

Особливої досконалості набули технології інформаційно-психологічного впливу на індивідуальну, групову і масову свідомість людей, для реалізації яких використовуються [7, 8]: засоби масової інформації та спеціальні засоби інформаційно-пропагандистської спрямованості; глобальні комп'ютерні мережі та програмні засоби поширення в них пропагандистських інформаційних матеріалів; засоби, що нелегально модифікують інформаційне середовище, на підставі чого людина приймає рішення; засоби створення віртуальної реальності; чутки; засоби підпорогового психосемантичного впливу; засоби генерування акустичних і електромагнітних полів та ін.

Як переконує світовий досвід розвитку засобів і методів ведення війни, наслідки проведеної інформаційно-психологічної операції можуть бути настільки ефективними, що необхідність проведення руйнівних та екологічно небезпечних бойових дій у багатьох випадках стає не доцільною. Встановлено також, що при виконанні службово-бойових завдань під час проведення спеціальних операцій на свідомість і підсвідомість військовослужбовців Національної гвардії України (НГУ) вчиняється негативний інформаційно-психологічний вплив з боку

противника. Цей вплив іноді призводить до неадекватного сприйняття ними дійсності і відповідно неадекватних дій, що ускладнює професійну діяльність особового складу [3, 5, 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти здійснення інформаційно-психологічного впливу на людей із метою зміни їх поведінки та світогляду, їх інформаційної, психологічної й інформаційно-психологічної безпеки, протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад під час виконання службово-бойових завдань військовослужбовцями силових структур розглядалися у наукових дослідженнях таких учних, як В. М. Богуш, Г. В. Грачов, І. В. Замаруєва, О. Г. Караяні, В. Г. Крисько, О. В. Литвиненко, А. Г. Лук'янець, О. А. Матеюк, І. К. Мельник, М. О. Попов, Г. Г. Почепцов, С. П. Расторгуєв, А. О. Рось, В. Б. Толубко, В. О. Фомін, А. І. Черняк, В. П. Шейнов, О. К. Юдін та ін. Аналіз цих та деяких інших праць засвідчує, що у дослідженнях недостатньо уваги приділялося питанню інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців, військових колективів від зовнішнього і внутрішнього негативного інформаційно-психологічного впливу.

У наукових дослідженнях надано різні аспекти інформаційно-психологічної безпеки, але наукового обґрунтування системи морально-психологічного забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців, військових колективів від зовнішнього і внутрішнього негативного інформаційно-психологічного впливу під час виконання службово-бойових завдань не визначено. Окремі теоретичні розробки щодо забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового

складу під час виконання службово-бойових завдань поки ще не доведені до рівня практичних рекомендацій та застосування у практиці Національної гвардії України. Крім того, дотепер забезпечення інформаційно-психологічної безпеки не було предметом спеціального наукового дослідження, хоча необхідність цього обумовлюється практичними запитами та потребами Національної гвардії України. Це зумовило протиріччя між потребою забезпечення інформаційно-психологічної безпеки під час виконання службово-бойових завдань і недостатністю її наукового обґрунтування.

Актуальність необхідності забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців, недостатнє його теоретичне обґрунтування та практичне розроблення саме й обумовили потребу визначення структури системи морально-психологічного забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців.

Метою статті є визначення структури системи морально-психологічного забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців формувань Національної гвардії України під час проведення спеціальних операцій.

Виклад основного матеріалу. Глобальні інформаційні тенденції у світовій і військовій політиці, процеси інформатизації суспільства, збройних сил та інших військових формувань, розроблення у деяких державах стратегій і технологій ведення інформаційних та психологічних воєн обумовлюють появу такого складника морально-психологічного забезпечення бойових дій і проведення спеціальних операцій, як протидії впливу негативних інформаційно-психологічних чинників на військовослужбовців та населення, який сприяє забезпеченню інформаційно-психологічної безпеки особового складу формувань НГУ від інформаційно-психологічного впливу противника (рис. 1).

Забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу формувань Національної гвардії України від інформаційно-психологічного впливу противника – це комплекс погоджених за цілями, місцем та часом заходів, що проводяться у мирний і воєнний час органами державного та військового управління всіх рівнів, командувачем (командирами), штабами, органами по роботі з особовим складом щодо аналізу, прогнозування, запобігання, зриву, нейтралізації й усунення наслідків негативного інформаційно-психологічного впливу противника на особовий склад НГУ та населення.

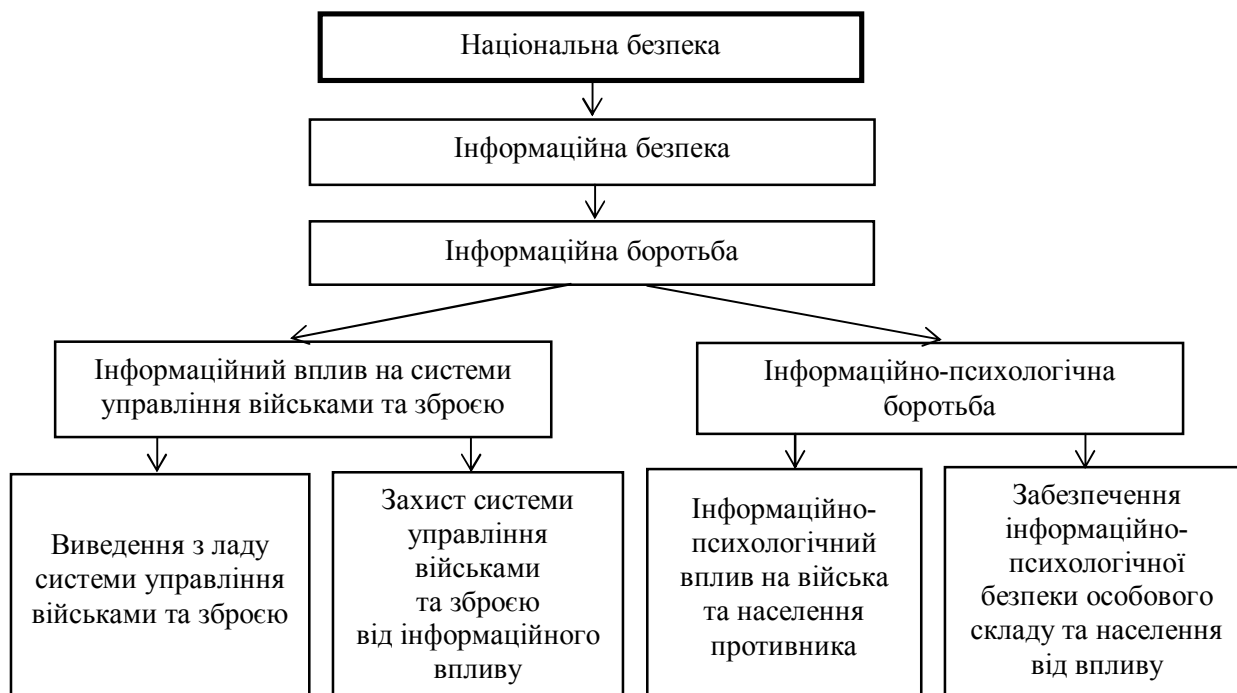

Рис. 1. Структурна схема інформаційної боротьби

Метою забезпечення інформаційно-психологічної безпеки є зниження небезпеки негативного інформаційно-психологічного впливу на органи військового управління, особовий склад та населення; забезпечення ефективного управління формуваннями НГУ; зміцнення морально-психологічного стану особового складу формувань НГУ.

Основними завданнями забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу НГУ від інформаційно-психологічного впливу противника є:

- підготовка офіцерів органів по роботі з особовим складом для здійснення морально-психологічного забезпечення інформаційно-психологічної безпеки;
- аналіз і прогнозування суспільно-політичної й інформаційної обстановки у районах проведення спеціальних операцій (ведення бойових дій), рівня їх впливу на особовий склад формувань НГУ та населення;
- збирання й узагальнення інформації про вірогідні джерела, засоби, канали та об'єкти негативного інформаційно-психологічного впливу противника;
- роз'яснення особовому складу рішень керівництва країни та задач військового керівництва, що стоять перед НГУ;
- навчання особового складу методам та способам оброблення й оцінювання інформаційно-психологічних впливів;
- нейтралізація інформаційно-психологічного впливу противника з метою недопущення деморалізації, дезінформації особового складу і зниження рівня їх морально-психологічного стану;
- проведення інформаційно-психологічних заходів, спрямованих на особовий склад формувань НГУ та населення у районах проведення спеціальних операцій (ведення бойових дій);

– організація запобіжних (профілактичних) заходів щодо поширення неправдивих чуток серед особового складу, випередження неправдивих слухів, тривожних висловлювань та протиправних дій, спрямованих на погіршення морально-психологічного стану особового складу формувань НГУ та ін.

Напрями морально-психологічного забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу Національної гвардії України від інформаційно-психологічного впливу противника наведено на рис. 2.

Перелік захисних заходів за напрямками забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу під час проведення спеціальних операцій, ведення бойових дій:

1) аналіз і прогнозування інформаційно-психологічного впливу, що спрямовані на вивчення:

- особливостей і тенденцій розвитку інформаційної та суспільно-політичної обстановки у районах проведення спеціальних операцій (ведення бойових дій);
- наявних сил, засобів, способів і прийомів, особливостей змісту вчинення противником інформаційно-психологічних впливів;
- активності й спрямованості негативних інформаційних потоків та комунікацій, можливих об'єктів і каналів потенційного негативного інформаційно-психологічного впливу на особовий склад формувань НГУ;
- можливого рівня деморалізації та психогенних втрат особового складу від інформаційно-психологічного впливу противника й оцінювання ступеня уразливості особового складу формувань НГУ;
- слабких місць противника у проведенні інформаційно-психологічних дій;

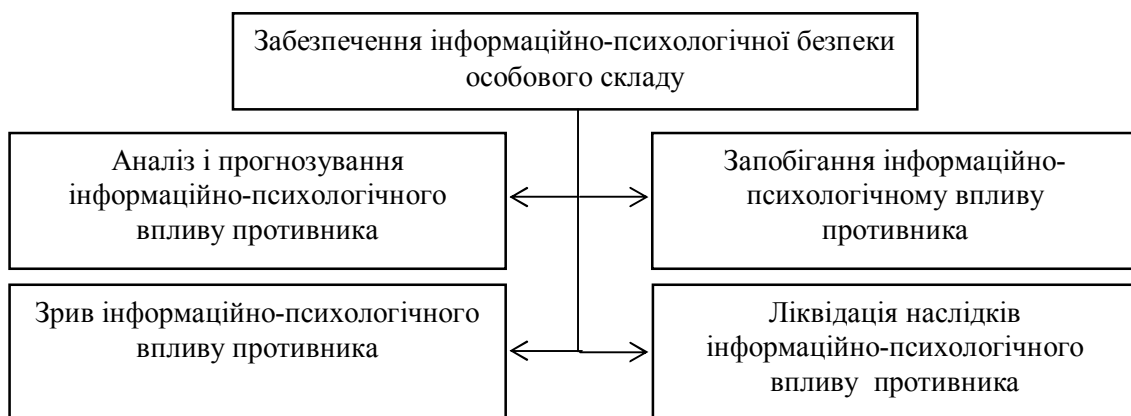

Рис. 2. Напрями забезпечення інформаційно-психологічної безпеки

2) запобігання інформаційно-психологічному впливу противника, що передбачає:

- своєчасне визначення початку інформаційно-психологічних дій противника;
- безперервне і психологічно доцільне суспільно-політичне та бойове інформування особового складу, роз'яснення йому цілей і завдань ведення противником підливних дій;
- введення певних процедур перевірки достовірності інформації;
- обмеження поширення певної інформації (наприклад, тієї, що сприяє виникненню агресивних слухів, паніки тощо) у надзвичайних ситуаціях;
- виявлення психічно нестійких військовослужбовців, що підпали під інформаційно-психологічний вплив, та робота з ними;
- ознайомлення військовослужбовців з прийомами і методами інформаційно-психологічного впливу;
- виховання в особового складу переконань у справедливості їх дій, вірності Військовій присязі, віри у командирів та начальників, упевненості у своїх силах і надійності власної зброї;
- формування колективного й особистісного психологічного захисту особового складу;
- нарощування матеріально-технічної бази інформаційно-психологічного впливу на особовий склад формувань НГУ та населення;

3) зрив інформаційно-психологічного впливу противника, що досягається:

- своєчасним визначенням джерел, засобів, об'єктів і каналів негативного інформаційно-психологічного впливу на особовий склад;
- організацією інформаційних потоків, спрямованих на попередження і нейтралізацію впливу певних інформаційних чинників, які можуть психологічно негативно вплинути на військовослужбовців;
- запровадженням військової цензури в умовах бойових дій;
- постійним інформуванням особового складу про застосування противником сил і засобів інформаційно-психологічної боротьби та способи протидії їм;
- запобіганням поширенню серед військовослужбовців і населення антидержавних й антивійськових матеріалів, іншої ворожої інформації;

4) ліквідація наслідків інформаційно-психологічного впливу противника, що припускає:

- вжиття заходів щодо виявлення й ізоляції військовослужбовців, які зазнали деморалізації, та надання їм психологічної допомоги;
- припинення панічних настроїв, ворожих слухів, профілактику фобій;
- виявлення й усунення причин, що викликали психогенні втрати;
- аналіз і ліквідацію слабких (уразливих) місць у системі захисту особового складу та населення від інформаційно-психологічного впливу противника;
- відновлення втрат і нарощування сил та засобів інформаційно-психологічного впливу, що беруть участь у спеціальній операції (бойових діях).

Забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців полягає в організації та здійсненні груп захисних заходів, що використовуються для: регулювання, зокрема обмеження інформаційних потоків; організації інформаційних потоків (у тому числі ініціювання поширення певної інформації); поширення методів і засобів оброблення інформації та її оцінювання; формування колективного, або групового соціально-психологічного захисту; формування індивідуального психологічного захисту особистості [1, 2, 4].

Реалізація заходів забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу реалізується через комплекс організаційних форм, до яких належать: інформаційно-пропагандистське забезпечення; психологічне забезпечення; військово-соціальна робота; культурно-виховна робота; протидія негативному інформаційно-психологічному впливу.

Під час забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу та населення від негативного впливу противника істотне значення має активна взаємодія структурних компонентів як на державному, так і на відомчому рівні. Схему організації взаємодії щодо забезпечення інформаційно-психологічної безпеки від негативного інформаційно-психологічного впливу противника наведено на рис. 3.

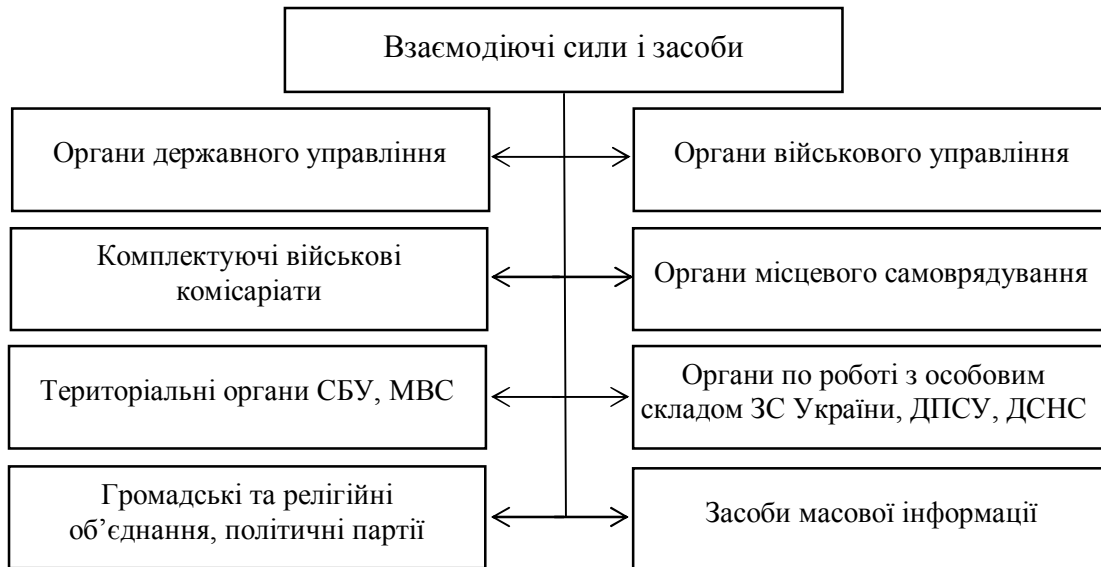

Рис. 3. Організація взаємодії щодо забезпечення інформаційно-психологічної безпеки від негативного інформаційно-психологічного впливу

При забезпеченні інформаційно-психологічної безпеки від негативного інформаційно-психологічного впливу противника під час проведення спеціальних операцій (ведення бойових дій) є низка проблем, серед яких слід зазначити такі.

1. Ефективне забезпечення інформаційно-психологічної безпеки від негативного інформаційно-психологічного впливу противника не може здійснюватися лише силами і засобами Національної гвардії України без цілеспрямованого використання можливостей органів державної влади, Збройних Сил України, правоохоронних та судових органів, державних ЗМІ, об'єднань громадян, політичних партій. Потрібна структура державного управління, яка здійснюватиме координаційну й організаційну функції захисту.

2. Національна гвардія України не має відповідних структур, підготовлених спеціалістів і засобів для забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу та населення під час проведення спеціальних операцій, ведення бойових дій. Необхідним є створення груп забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу та населення в управліннях оперативних територіальних об'єднань, забезпечення їх засобами оброблення інформації та здійснення інформаційно-психологічного впливу на особовий склад формувань і населення та проведення підготовки фахівців у Національній академії Національної гвардії України.

3. Не вироблені критерії оцінювання рівня небезпеки негативного інформаційно-психологічного впливу противника. Відсутність цих критеріїв не дозволяє приймати адекватні ситуації рішення щодо забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу та населення під час проведення спеціальних операцій, ведення бойових дій.

4. Залишається не відпрацьованим порядок допуску національних і міжнародних представників ЗМІ у райони проведення спеціальних операцій, ведення бойових дій.

5. Залишаються не вирішеними питання організації морально-психологічного забезпечення захисту особового складу формувань Національної гвардії України та населення від негативного інформаційно-психологічного впливу противника в умовах мирного часу (правового режиму надзвичайного стану) та правового режиму воєнного стану.

Наведене вище свідчить про те, що на сьогодні ще не відпрацьовано систему морально-психологічного забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу та населення від негативного інформаційно-психологічного впливу противника. Структура системи морально-психологічного забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців формувань Національної гвардії України та населення під час проведення спеціальних операцій (ведення бойових дій), на думку автора, може мати такий вигляд, як подано на рис. 4.

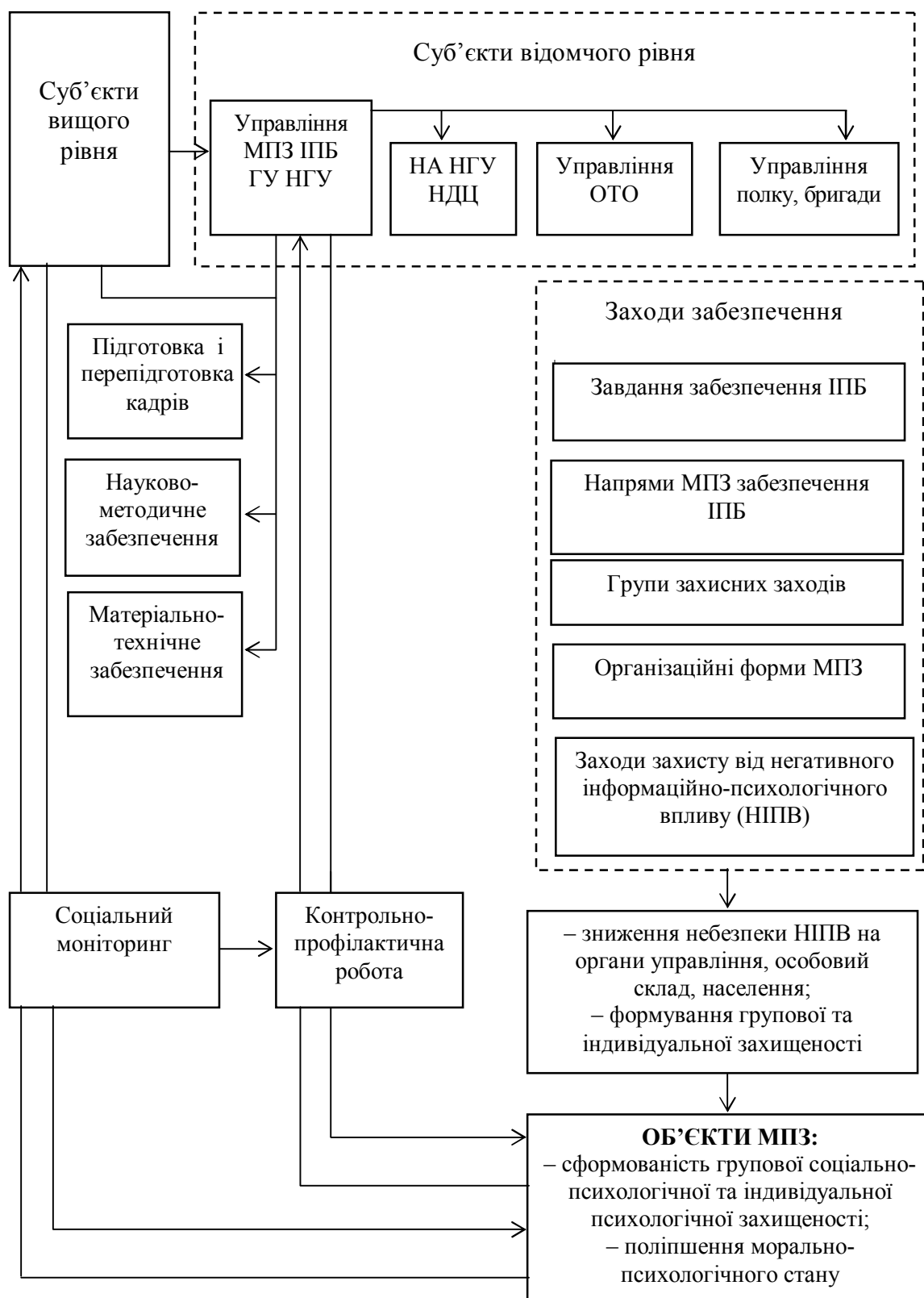

Рис. 4. Структура системи морально-психологічного забезпечення (МПЗ) інформаційно-психологічної безпеки (ІПБ) військовослужбовців формувань Національної гвардії України та населення під час проведення спеціальних операцій (ведення бойових дій)

Висновки

1. Ведення інформаційних і психологічних воєн обумовлює появу такого складника морально-психологічного забезпечення бойових дій та проведення спеціальних операцій, як забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу формувань Національної гвардії України від інформаційно-психологічного впливу противника, що водночас є складовою частиною загальної системи інформаційного протиборства.

2. Забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу формувань Національної гвардії України від інформаційно-психологічного впливу противника – це комплекс погоджених за цілями, місцем та часом заходів, що проводяться у мирний і воєнний час органами державного та військового управління всіх рівнів, командувачем (командирами), штабами, органами по роботі з особовим складом щодо аналізу, прогнозування, запобігання, зриву, нейтралізації й усунення наслідків негативного інформаційно-психологічного впливу противника на особовий склад Національної гвардії України та населення.

3. Метою забезпечення інформаційно-психологічної безпеки є зниження небезпеки негативного інформаційно-психологічного впливу на органи військового управління, особовий склад та населення; забезпечення ефективного управління формуваннями Національної гвардії України; зміцнення морально-психологічного стану особового складу формувань Національної гвардії України.

4. Запропоновано структуру системи морально-психологічного забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців формувань Національної гвардії України та населення під час проведення спеціальних операцій (ведення бойових дій).

5. Основними структурними елементами запропонованої структури системи є: суб'єкти вищого рівня, суб'єкти відомчого рівня, об'єкти захисту; підготовка і перепідготовка кадрів; науково-методичне і матеріально-технічне забезпечення; заходи забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу та населення, які спрямовані на зниження небезпеки негативного інформаційно-психологічного впливу на органи управління, особовий склад та населення, а також на досягнення сформованості групової

соціально-психологічної й індивідуальної психологічної захищеності та поліпшення морально-психологічного стану особового складу.

Список використаних джерел

1. Грачев, Г. В. Информационно-психологическая безопасность личности: состояние и возможности психологической защиты [Текст] / Г. В. Грачев. – М. : РАГС, 1998 – 125 с.

2. Гринько, К. Інформаційно-психологічна агресія як різновид інформаційно-психологічного впливу. Аналіз форм і засобів здійснення у інфопросторі України та стратегії протидії [Електронний ресурс] / К. Гринько // Циркуляр Фонду В. Пінчука. – 2008. – Режим доступу : <http://ua.textreferat.com/referat-11395-1.html>. – Назва з екрана.

3. Жарков, Я. Інформаційно-психологічне протиборство в сучасному світі: проблемно-історичний аналіз [Текст] / Я. Жарков, М. Онищук // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2007. – № 16-17. – С. 101–104.

4. Коваль, З. В. Управління країною та управління державою: безпековий інформаційно-психологічний аспект [Електронний ресурс] / З. В. Коваль // Теоретичні та прикладні питання державотворення : електрон. наук. фахове вид. ОРІДУ НАДУ. – 2010. – Вип. 7. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/index.html>. – Назва з екрана.

5. Клименко, В. Морально-психологічні аспекти інформаційних війн сучасності [Текст] / В. Клименко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2007. – № 14-15. – С. 104–106.

6. Про Національну гвардію України [Текст] : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 17. – Ст. 594.

7. Толубко, В. Б. Складові інформаційної боротьби [Текст] / В. Б. Толубко, А. О. Рось // Наука і оборона. – 2002. – № 2. – С. 23–28.

8. Толубко, В. Б. Інформаційна боротьба (концептуальні, теоретичні, технологічні аспекти) [Текст] / В. Б. Толубко. – К. : НАОУ, 2003. – 320 с.

Стаття надійшла до редакції 05.12.2015 р.

Рецензент – доктор військових наук, професор Г. А. Дробаха, Національна академія Національної гвардії України, Харків, Україна